

CORRESPONDENȚA MOLDOVEANULUI GRIGORE CREȚU CU IOAN MICU MOLDOVAN ÎNTRE ANII 1870—1876

La Filiala Arhivelor Statului din Cluj-Napoca, în fondul Blaj, arhiva personală Ioan Micu Moldovan, se păstrează un număr de 18 scrisori provenite de la profesorul Grigore Crețu (1848—1919). Originar din Târgu Neamț, Grigore Crețu a funcționat în anii tinereții ca profesor de română și latină mai întâi la Seminarul din Roman, apoi la cel din Huși, iar din ultimii ani ai secolului al XIX-lea până la pensionare la Liceul „Matei Basarab” din București. Din cele 18 scrisori publicăm primele 16 care datează din perioada când a predat la Seminarul din Huși, celelalte două fiind expediate mai târziu din București. Toate i-au fost adresate profesorului blăjean Ioan Micu Moldovan, cel mai apropiat discipol și colaborator al filologului Timotei Cipariu. Între Grigore Crețu și Ioan Micu Moldovan s-a stabilit o caldă prietenie cu prilejul unei călătorii de studii a celui dintâi la Blaj. După cum el însuși mărturisește, în cele patru luni, cât a stat în orașelul de la împreunarea celor două Târnave, s-a atașat și de alte cadre didactice blăjene, pe care le amintește în corespondența sa. O deosebită stimă și considerație i-a păstrat toată viața savantului Timotei Cipariu.

Correspondența merită să fie pusă în circulație deoarece reflectă aspecte mai puțin cunoscute ale intenselor relații dintre centrul cultural transilvănean al Blajului și cel moldovean al Hușilor, mijlocite de Grigore Crețu și de Ioan Micu Moldovan. Intensificarea acestor relații a fost favorizată de faptul că atât la Blaj cât și la Huși funcționau importante tipografii patronate de diecezele episcopale în care se editau manuale și cărți cu conținut bisericesc sau științific. De altfel în corespondența lui Grigore Crețu ponderea principală o deține schimbul de manuale și cărți de uz bisericesc sau științific dintre cele două centre culturale. Încă din prima scrisoare, dar și din celelalte care-i urmează, reiese că profesorul din Huși trimitea școlilor blăjene cu precădere manuale, atlase și hărți cu caracter didactic. Dacă atlasele și hărțile se referă la Dacia, adică la întreg teritoriul locuit de români, în schimb în seria manualelor expediate la Blaj figurează: *Aritmetica* și *Geometria* de Melicu, *Chimia* de Poni, *Istoria universală veche, medie și modernă* de Mandinescu, *Limba română* de Baronzi, *Sintaxa latină* de Circu, *Gramatica limbii elene* de Burlă, un *Abecedar* de Petrini și un altul de Adrian, o *Geografie* și o *Carte de lectură* cărora nu li se indică autorii. Autorii altor manuale serveau seminariile teologice. De asemenea se mai adăugau și cărți de uz bisericesc. În plus, profesorul din Huși a mai oferit colegilor din Blaj și unele publicații cu conținut științific printre care merită să fie menționate *Cronica Romanului* și *Cronica Hușilor* de Melchisedec, *Retorica* de Gusti, *Istoria bisericii române* de I. D. Petrescu.

În scrisorile lui, Grigore Crețu a solicitat și el blăjenilor următoarele manuale: *Gramatica limbii române* și cea latină de Cipariu, *Gramatica română* editată de Bălășescu în 1848, *Gramatica română* a profesorului brașovean Gavril Munteanu, *Limba maternă* de Ilarion Pușcariu, *Istoria Ardealului* și *Geografia Ardealului* de Ioan Micu Moldovan, *Istoria Transilvaniei* de I. Rusu, *Abecedariul* lui Solomon de la Blaj și cel al lui I. Pop de la Gherla, *Legendariul* și *Metodul* de Ștefan Pop etc. Se adăugau și în acest caz manuale pentru seminariile teologice și o serie de cărți de uz religios. În acest sens sunt amintite unele din scrierile lui Șaguna și Popea de la Sibiu, precum și ale lui Ioan Papiu de la Gherla. În solicitările profesorului hușian un loc important ocupă însă lucrările cu caracter filologic. Între ele un loc aparte au operele și studiile lui Cipariu: primul volum al *Gramaticii limbii române* premiat de Societatea Academică, *Principia de limbă și de scriptură*, *Elemente de poetică, metrică și versificațiune*, *Acte și fragmente*, *Crestomația sau Analecte literare*, *Cuvânt la deschiderea Asociațiunii*, *De re litteraria valachorum*, *De latinitate linguae valachicae*, *De nomine valachorum gentile*.

Înșușirea lucrărilor lui Cipariu demonstrează că Grigore Crețu avea el însuși preocupări filologice. Aceste preocupări explică de ce el îi cere prietenului său de la Blaj să-i trimită toate numerele apărute din „Arhivă pentru filologie și istorie“. Pe aceeași linie îl roagă pe Ioan Micu Moldovan ca fie el, fie Cipariu să-și dea părerea într-o revistă asupra cuvintelor cărora Hașdeu le atribuia în *Istoria critică a românilor* o origine traco-dacică. Prețuirea pe care o manifesta față de erudiția lui Cipariu l-a determinat pe Grigore Crețu să-l îndemne să răspundă la critica făcută gramaticii sale, premiate de Academie, de către profesorul ieșean Burlă. Interesul lui Grigore Crețu față de problemele filologice se poate deduce și din informația pe care i-o furnizează într-una din scrisori lui Ioan Micu Moldovan despre traducerea lucrării fundamentale a romanistului Diez de către doi francezi.

Preocupările filologice ale profesorului hușian s-au manifestat și cu ocazia vizitării mănăstirilor din Bucovina și a bisericilor din sudul Basarabiei unde a copiat inscripții și a cercetat manuscrise vechi. La Voroneț, de exemplu, a descoperit manuscrisul unui *Apostol* care conținea fenomenul lingvistic al rotacismului, constând din transformarea lui *n* intervocalic în *r* (cuvântul *mână*, de exemplu, apare scris *mără*).

Într-o scrisoare el se plânge lui Ioan Micu Moldovan că i-a împrumutat manuscrisul profesorului Sbiera de la Cernăuți, dar acesta refuză să i-l restituie. De aceea îl ruga să-i dea detalii asupra procedeelelor juridice din Austria, fiindcă voia să-l dea în judecată pe Sbiera. Până la urmă Sbiera a publicat un studiu despre manuscris cu titlul: *Codicele voronețian*. Grigore Crețu a scris o critică în legătură cu studiul lui Sbiera care a apărut la București în anul 1886.

Din corespondență rezultă că pe profesorul hușian îl interesau și *Dizertațiunea despre tipografiile românești* a lui Vasile Pop, *Istoria bisericii românilor* de Petru Maior, *Noaptele carpatine* a lui I. C. Drăgescu etc. În scrisorile sale Grigore Crețu i-a solicitat lui Ioan Micu Moldovan cărți nu numai pentru sine, ci și pentru alți intelectuali moldoveni. Astfel, a intermediat principalele opere cu caracter filologic ale lui Cipariu, pentru

învățatul episcop Melchisedec de la Ismail din sudul Basarabiei, precum și pentru arhiereul ieșean Filaret Scriban. La rândul său, Ioan Micu Moldovan a mijlocit pentru Grigore Crețu, după cum s-a văzut, procurarea unora din lucrările episcopului Șaguna și protosinghelului Popea de la Sibiu, precum și ale canonicului Ioan Papiu de la Gherla.

Grigore Crețu a intermediat, de asemenea, trimiterea de la Blaj a unor cărți, ziare și reviste pentru Societatea de lectură care s-a înființat la Huși. Pentru ea îl ruga pe Ioan Micu Moldovan să încerce a-i procura gratuit: „Arhivul“ lui Cipariu, „Economul“ și „Agronomul“ scoase de Ștefan Pop, precum și o revistă pedagogică redactată de Popescu. În acest sens preciza că asociația hușiană primea gratuit din Transilvania: „Federațiunea“ și „Sionul“, nu însă și „Albina“. De aceea voia să știe ce deosebire există între „Albina“ și Federațiunea“ ca program și orientare.

În sfârșit, corespondența prezintă importanță fiindcă întregeste informațiile despre Adunarea românilor de la Putna din 1871. Scrisorile relevă că, în majoritatea lor, manualele, cărțile cu caracter științific ori bisericesc, gazetele și revistele cerute de Grigore Crețu pentru el, Melchisedec sau pentru Societatea de lectură din Huși, i-au fost furnizate de Ioan Micu Moldovan în schimbul unor produse culturale similare, dar mai ales contra cost, pe bani. În cazul unor opere devenite rare, ce nu i-au putut fi procurate, s-a recurs fie la copierea lor cu ajutorul unor elevi sau studenți, fie la împrumuturi pe timp limitat. Astfel s-a procedat cu *Dizertația despre tipografiile românești* a lui V. Pop și cu *Istoria bisericii românilor* a lui Petru Maior. Referitor la ultima, profesorul hușian îi adresa colegului său blăjean îndemnul de a o retipări integral, inclusiv partea rămasă în manuscris, însoțit de ample note explicative. Într-una din ultimele sale scrisori expediate din Huși îi mărturisea lui Ioan Micu Moldovan că intenționa să scrie un studiu despre opera lui Petru Maior.

Scrisorile, referindu-se aproape toate la oferte sau la cereri de cărți și manuale, cuprind și calcule privind prețurile acestora, precum și informații asupra achitării valorii lor.

În concluzie, corespondența lui Grigore Crețu reliefează aspecte mai puțin cunoscute ale intenselor legături dintre unul din cele mai importante centre culturale ale românilor transilvăneni și unul similar din Moldova pe parcursul deceniului opt al veacului al XIX-lea. Aceste legături se înscriu în vasta arie a contactelor culturale dintre românii de pe cele două versante ale Carpaților din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Ele demonstrează intensificarea acestor contacte sub influența stimulativă a efervescentei politice prilejuite de unirea din 1859, de reformele lui Cuza și de atmosfera pregătitoare a războiului de independență din 1877—1878. Coroborate cu reacția românilor transilvăneni față de încheierea compromisului dualist austro-ungar din 1867, strădaniile depuse de intelectualii vremii pentru amplificarea legăturilor culturale cu frații de la est și sud de Carpați aveau menirea de a-și aduce contribuția la pregătirea spiritelor pentru unirea cea mare din toamna anului 1918.

ANEXE

Profesorul Grigore Crețu către Ioan Micu Moldovan*

I.

1870, sept. 17 tot Iași

Dulcele meu,

După ce alaltăieri, 15/9, ți-am trimis din Istoria lui Pütz¹

- 1) vol. prim (nu nou), prețuit în 1 fl[orin] 50 [creițari] și
- 2) vol. secund prețuind 1 fl. 50, mă grăbesc cu plăcere a-ți trimite și următoarele, ce le cred necesare pe la Blașiu:
- 3) vol. I, Pütz (nou e 2 fl. 35 [creițari] la libr. 1 fl. 50
- 4) vol. II, Pütz, tot vechiu prețuit 1 fl
- 5) Un atlas rom[ân] cu harta Daciei 2 fl.
- 6) O chimie de Poni² 2 fl. 50
- 7) Istoria vechea de I. Mandinescu³ 2 fl.
- *8 Aritmetica de Melicu⁴ 1 fl. 45
- *9 Geometria de Melicu 1 fl. 65
- 10) Geografia 0,33 fl.
- 11) Beserica adevărată 0,85 fl.
- 12) Știința și cultura preutului rom[ân] 0,45 fl.
- **13) Abecedaria 0,30 fl.
- 14) Istoria beseric[ească] (p.d. Rațiu)⁵ 0,75 fl.
- **15) Carte de lectură 0,30 fl.
- **16) O chartă a Daciei (e în Aritm.) 0,50 fl.

17) Un tablou de terminațiunile flexionarie (e în Chimia). Aceste toate costă 18 fl. 30 cr., după prețul cu care le-am putut căpăta. Trei cărți am trimis din cele mai vechi, fiindcă le-am găsit mai eftine la un legătoriu, dară și acestea legate sunt ca noi. Pentru Cronica Hușilor 3, 50, te rog a mai aștepta până ce vor ajunge în Huși, căci aici nu e. Dlui Rațiu aici nu i-am găsit Retorica de Gusti⁶.

* În legătură cu viața și activitatea lui Ioan Micu Moldovan vezi: Ioana Botezan, *Ioan Micu Moldovan și Academia Română*, în *Marisia*, Tîrgu-Mureș, VII, 1977, p. 197—209; Ioana Botezan și Maria Roșca-Rosen, *Correspondența dintre Ioan Micu Moldovan și Simion Mihali (I—II)*, în *Marisia*, VIII și IX, Tîrgu Mureș, 1978 și 1979; Ioana Botezan, *Fondul de documente Ioan Micu Moldovan*. În *Rev.Arh.*, 1977 nr. 2; Ioana Botezan, *Contribuția lui Ioan Micu Moldovan la dezvoltarea învățământului românesc din Transilvania în perioada 1860—1914*, în *Sargetia*, Deva, X/1973, p. 251—261 ș.a.

¹ Pütz, Wilhelm, profesor superior la Gimnaziul catolic din Köln. În fondurile Bibliotecii Filialei din Cluj a Academiei se află, în biblioteca rămasă de la T. Cipariu, manualul lui W. Pütz intitulat: *Grundriss der Geographie und Geschichte der Alten, Mittlern Und Neuern Zeit für die Obern Klassen Höherer Lehranstalten*, ediția a VI-a, Coblenz, 1851 (Cota: B. 11836, coligat 3 vol.).

² Poni, Petru (1841—1925), om de știință și politician român, membru al Academiei Române, autor de manuale școlare: *Chimie* (1887), *Elemente de fizică* (1874 și 1891).

³ Mandinescu, Ioan (1833—1868), profesor de istorie la Seminarul de la Socola, autorul *Istoriei universale* în 3 volume.

⁴ Melik, Ioan (1840 — ?), profesor de matematică la Universitatea din Iași. În 1888 publică: *Geometria și Curs practic de geometrie elementară*.

⁵ Rațiu, Ioan (1828—1902). Om politic din Transilvania. Unul din întemeietorii Partidului Național din Transilvania. Memorandist.

⁶ Gusti, Dimitrie (1818—1887), scriitor și om politic român; profesor în Iași și autor de cărți didactice: *Geografia* (1842), *Retorica* (1852) ș.a.

Cărțile cu o cruce nu cred să rămână la dta, căci profesori[i] de științe au mare ură pre ele. Cele cu 2 cruci se pot trece la d. Solomon⁷, cu care am vorbit. Și dacă adunăm la suma precedentă 75 cr., ce i-am dat la poștă pentru cele 2 volume de istorie pe cari vi le-am trimis mai înainte, atunci se cuvine ca eu să mă achit mai de toată datoria ce o am în Blașiu: 9,55 la dv. și 12 la tipografie și așa să rămân datoriu numai cu 2 fl.; dară Cronica Hușilor va costa mai mult.

Vă rog a-mi trimite sau cel puțin a mă îndrepta unde și cum să găsesc Archi-vul, căci în seara de plecare am uitat amândoi.

Nu mă îndoesc că ai căpătat 2 portrete de la d. Masim⁸, unul ca să se trimită dnei Emilia Rațiu⁹ și altul să se trimită dlui I. M. Moldovanu în Blașiu. Și pe lângă toate acestea-ți mulțiam anticipande de răfuea ce vei face cu tipografia, luând și adevărînția mea de acolo și despre salutările frățești ce vei arăta din parte-mi și la ceilalți.

O strângere de mână de la

Gr. Crețiu

[Pe verso însemnări de mână lui I. M. Moldovan privind prețul cărților].

Original. Document nr. 10258 la Arhivele Statului Cluj-Napoca, fondul Blaj, arhiva personală Ioan Micu Moldovan. (În continuare prescurtat: doc. nr., fond citat).

II.

1870, 30/9 stil nou, Huși

Dulcele meu,

Mă simt datoriu a cere scuze pentru prea lunga așteptare ce v-am cauzat cu trimiterea Cronicei Hușilor; crede, rogu-te, că n-a fost altceva decât neîncetata ocupare cu examinarea școlarilor. Nu mă îndoesc că ați primit un pac de cărți, în valoare de vro 20 fr., pe lângă cele 2 cărți ce vi le trimiseseam mai dinainte. În scrisoarea aceea trebuie să declar că am făcut o eroare în calcul și anume, în loc de a pune datoria mea către tipografia archi[diecezană] cu 13 fl. am pus numai 12 și așa rămăsesem datoriu în Blașiu nu cu 2, ci cu 3 fl., pe cari-i solvesc cu 7 lei n[oi] în hârtie de a Cronicei Hușilor. Cu această ocaziune rectorul Seminarului de aici trimite o carte a sa pentru bibliot[eca] gim[naziului] și vă mulțumește pentru aie dv. Despre cărți religioase ca: Introducerea în sântele cărți, Teologia pastorală, Teologia dogmatică, Catehism dogmatic, Introducerea în teologie de Melchisedec¹⁰, Omiletica, Teol[ogia] morală de Scriban¹¹ și Ermeneutica de Dionisie¹² se pot căpăta de la Seminarul Socola din Iași cu prețuri cam de 2 fr[anci] fiecare.

Retorica de Gusti, pentru d. Rațiu, nici până acum, cu părere de rău, n-am găsit, dară de cele bisericesti de Dionisie se găsesc și la Filtsch¹³, precum și Teologia morală și Omiletica menționate mai sus.

⁷ Solomon, Petru (1842—1891), pedagog român din Transilvania, profesor la Școala normală din Blaj (1867) și apoi la Institutul pedagogic din Blaj (1880—1891), autor de manuale școlare: *Abecedar*, *Computul mental cu cifre ș.a.*

⁸ Massim, Ioan C. (1825—1877), profesor, membru al Academiei Române. Împreună cu A. T. Laurian a redactat *Dicționarul și glosarul limbii române*.

⁹ Rațiu, Emilia, soția memorandistului Ioan Rațiu.

¹⁰ Ștefănescu Melchisedec, (1822—1892), cleric erudit, episcop de Roman, profesor la Seminarul din Huși și Iași, ministru în timpul lui Cuza (1860), membru al Academiei Române.

¹¹ Scriban, Filaret (1811—1873), cleric, profesor și scriitor român, a militat pentru Unirea Principatelor, autor de lucrări cu caracter bisericesc.

¹² Romano, Dionisie (1806—1873), episcop de Buzău originar din Săliștea Sibiu-lui, profesor, a publicat mai multe lucrări cu caracter bisericesc, a tradus din franceză (*Châteaubriand*).

¹³ Filtsch, Samuel, librar și editor din Sibiu.

Vă atrag atențiunea asupra numelui găsit la Alba Iulia, ce se află la dn. Belgianu. Cât despre mine, ași dori să posed Archivul, despre care v-am scris și în precedentă epistolă și de îndată ce-l voi primi [il] voi achita în bani cu zimți. Domnului Solomon ași voi să-i trimit un Abecedariu de Petrini și o colecțiune de fabule de același, dară ambele nu-mi sunt la îndemână, cum și un Abeced[ar] de Adrian, cu câte un portret național la fiecare literă.

Iară de cele din București, cari le-a editat Eliade etc. acum, se poate căpăta mai lesne de la librării de acolo.

Și finind, nu preget a vă spune plăcerea ce am și voi avea ori de câte ori ași putea să vă îndatorez cu cele specificate.

O strângere de mână frățească.

Gr. Crețiu

P.S. 1870, 10/10 st. n. . Huși. Homø proponit Deus disponit. Pe când credeam că aceste rânduri să fie la dta, mă trezii numaidecât cu pacul înapoi de la poșta Iași cu noțiia: că cărți și tipărituri neîmpachetate nu se pot trimite afară din țară nefranctate. În urma acestora deci sum silit să le împachetez și cu acestea fericire! o dată se trimit *bibliotecei gimnaziale* Retorica de Gusti, pe care am găsit-o și pe care o caută d. Rațiu. Știu că de la bibliotecă o poate folosi oricare profesoriu. Și cerând scuze că v-am întârziat și mai amintindu-vă de Archivu vă salut sincer.

Idem

P.S.S. Cât pe ce eram să uit a-ți însemna că la București e eșit o carte: *Metro-poliile țării sau Istoria bisericei române*, nu știu de cine (poate de Melchisedec) și la Iași este acum o prescurtare de aceeași istorie de F. Scriban.

[Marginal I. M. Moldovan face multiple însemnări și socoteli bănești privind schimbul de publicații dintre cele două centre de cultură: Blaj și Huși].

Original. Doc. nr. 10259, fond citat.

III.

1870, dec. 21, Huși

Domnul meu!

O bucurie surprinzătoare mi-a cauzat primirea Archivului și a Noptilor carpatine¹⁴. Dară, fiindcă mai întâi am primit scrisoarea dta, trebuia să-ți spun impresiunea ce mi-a produs aceasta. Pe la finea primei pagine dta zici: „Rogu-te să nu pregeți cumva a te așeza față de oglinda, când cetești această scrisoare și întinzând mâna pre dinapoi a prinde tipul [chipul] și a mi-l tramite spre recunoaștere”; și la început: „Mult mi-ar plăcea să vădău ce față faci când cetești șirelele acestea”. Aceste șire cetite numai singure mi-au îngălbenit fața și mi-au încrețit părul, crezând că ai fi vrut să-mi zici că ce feliu de om sum de nu mi-am îndeplinit îngăgiamentul de a vă trimite cărți pentru cărți. Mai glos însă, văzând că le-ai primit, m-am liniștit. Acuma, deși în acel timp n-aveam la îndemână oglinda, totuși am plăcerea a te înștiința că și atunci și în prezent fața mi-a fost și mi-e veselă și sum sănătos.

Despre Ițicani, scrisă de d. Offenheim Itzcany, pentru că drumul de fier e al său pe 99 ani, vei ști că e un sat lângă Suceava, unde e și gara căii ferate ce dă îndată în România și ca să meargă pre la Bistrița și Oșiorhei trebuia să treacă prin Ițicani. Iară dacă a vizitat și gara Cracau și eu zic că rău a făcut.

Nu știu pacul dt. plătitu-a fost ori ba, eu însă am mai plătit numai 1 leu, 50 bani, se vede că pentru vamă sau pentru altceva.

Mulțiamindu-vă pentru numerele 1—38 ai Archivului și p[entru] 2 Nopti carpatine, vă trimit cei 15 fl. 21 cr. Restul de la 1 nap[oleon] și 3 #¹⁵ [il] veți opri: o parte pentru abonament pe anul venitoriu la Archivu, care doresc să-mi vină separat fiecare nr., iar de cealaltă sumă [il]mi veți procura 2 gramateci mari și mai multe mici de-ale dlui Cipariu. Te-ași mai ruga p[entru] Programa gimnaziului din

¹⁴ *Noptile carpatine sau Istoria martirilor libertății*, Pesta, 1867, de Ioachim C. Drăgescu (1844—1915), poet și scriitor român din Transilvania.

¹⁵ Galbeni.

nul curent, dacă a apărut, cum și pentru vro 10—15 cataloage ale cărților tipografiei. Vă trimit un abecedariu ilustrat (ca și abec[edarul] și lectura din rândul trecut), mai mult pentru formă, decât pentru metodă, în care privință noi cești de dincoace suntem tot cam pe gios, fiindcă se apucă de asemenea lucruri tot oameni nechia-mați ca Petrini etc. Cu astă ocaziune primiți și începutul din Retorica de Gusti, pe care l-ași fi scris și mai înainte de [a] mă aștepta poșta. Un exemplariu din alăturatul valțiu [de] Sevasti e la dispozițiunea acelora ce știu cânta din pian, vioară sau flaut și care și-l pot prescrie în 1—2 ore. La ocaziune să mă înștiințezi dacă pre acolo aveți vrun exemplariu din poeziile populare culese prin toate păr-țile Daciei de V. Alecsandri, 1866.

Nu de mult a eșit de sub presă: Metropoliile țării sau Ist. bisericeii române de I. D. Petrescu, prof. la Semin[arul] Argeșiu, se găsește la Ioanid etc., 1 l[eu], 50 b[ani]. Cuprinde 130 pagine cu următoarele materii: 1) Creștinismul în Dacia; 2) Clemente; 3) Biser[ica] primitivă a Moldovei; 4) Metropolia Sucevei; 5) M[itro-polia] Argeșului; 6) M[itropolia] Sirmului; 7) M[itropolia] Albei Iulie; 8) Trei sanți ierarhi; 9) Cronologia acestor mitropoliți. Aceasta, știind că te ocupi cu ase-menia cărți, ți-o și trimit, pentru care mi-ți adăuga vro 1—2 gramatici de a dlui Cipariu.

Pe aici cam e frica de rus. Prin țară circulă o suplică către adunare pentru a se face niște legi: p[entru] responsabilitatea ministerială, simplificarea sistemului financiar etc.

Fratele dlui Solomon din Blașiu e aici la farmacie și se află sănătos.

Abecedariul, un exemplariu din valțiu și cărțile de joc alăturate vei binevoi a le trimite prin poșta dlui I. Rațiu la Turda, celelalte d. Nicula [la] Abrud.

În fine, aducându-ți aminte de mine când vei avea ocaziune a te întâlni cu acei domni ce ai avut bunătațe a mi-i recomanda spune-le, rogu-te, că-mi aduc adesea aminte de dlor. Și sperând că te voi vedea la Făgărașiu, te strâng frățeste de mână.

Gr. Crețu

P.S. Pot spune dlui Micu¹⁶ că îndemnul dsale ne-a fost de bun augur: azi avem 70 # strânși pentru cabinetul de fizică, ce sperăm să-l înființăm și din cari 60 i-am și trimis mecanicului Rohrberk din Viena. Nu cumva ai găsit cărțile d-tale în urmă-mi Istoria bisericească de prepozitul Rațiu, care a avut bunătațe, știi, să-mi prezenteze un exemplariu?

Despre moartea m[ult] stim[atului] canonic ne-am înștiințat cu mahnire.

[Marginal, pe prima filă, I. M. Moldovan notează: „exped. 27/I, 1871/”. V. și epistola următoare].

Original. Doc. nr. 10260, fond citat.

IV.

1871, ian. 15'/27, Huși

Domnule Moldovanu,

Precum vezi, scrisoarea alăturată era scrisă de mult, însă niște mici împre-jiurări (împrimutarea valsurilor la unii și la alții), m-au împiedecat de a o es-pedia. Contând pe bunătațe ce te caracterizează, sper că mă vei ierta de întâr-ziere. Si cărțile și paralele le-am plătit [...]¹⁷.

Mă aștept la o critică a Croniceii Hușilor și ale altor opere de pre la noi. Asta produce mult bine. Dacă ai la îndemână vrun abecedariu de-ale lui Po-pescu¹⁸ din Sabiniu, aruncă-l, rogu-te, în pachet indicând și prețul său.

[Gr. Crețu]

[Pe verso însemnări de mână lui I.M. Moldovan despre cărțile trimise la Huși].
Original. Doc. nr. 10261, fond citat.

¹⁶ Micu, Alexandru (1830 — după 1900), profesor de fizică în Blaj, vicar foraneu în Făgăraș, canonic în Blaj, autor de manuale școlare, filantrop român.

¹⁷ Indescifrabil.

¹⁸ Popescu, Ioan (1832—1892), pedagog român din Transilvania, membru co-res-pondent al Academiei Române.

V.

1871, fevr. 26/10, Huși

Domnul meu!

Aceste șire au de scop a te înștiința că în 27/1 stil nou ți-am expediat o serisoare cu 55 lei noi înlăuntru și un pachet cu cărți în val[oare] de 8 lei noi, cari nu știu de le-ai căpătat, fiindcă eu n-am primit nici o știință. De aceea dacă n-ai primit nimica până la cetirea astor linie înștiințază-mă, te rog, pentru ca să pot face pașii cuveniți la administr[ăția] poștală. Iară de ai primit, nu mă îndoiesc că mă vor asigura despre aceasta prin primirea Archivului pre anul curent, număr câtră număr a celor 2 gramatici mari și 8 mici de Cipariu, ce vi le-am cerut. Totodată, vă poftesc a-mi mai trimite 5 exemplare din Panteon și Archivu pre cei 4 ani repauzați, al căror prețiu sper să-l căpătați mai curând decât în trecut.

D[omnul] Gr. Crisoscole, profesor în Vaslui, pentru care comisionez Archivul, voește să prezinte gimnaziului din Blășiu o chartă a Daciei, de răsposatul litograf A. Parteni, chartă foarte detaliată și mai mare decât statul unui om. Nu știu însă de nu vor opri-o la graniță. Cred că asta nu se află prin Blășiu, fiindcă nu de mult a apărut.

La ocaziune mă veți înștiința dacă au apărut a 2,3 etc. fascicolă din tom. II Revelațiunea divină și dacă au apărut veți binevoi a scrie dlui Pop să le tramită Seminarului după promisiune. Dară Liturgia pre note de I. Șierban, canonic în Gherla, eșită de sub presă, dar jurnalul și abecedariul dlui I. Pop¹⁹, tot din Gherla?

Pacurile destinate p[entru] Turda și Abrud nu mă îndoesc că le vei fi expediat.

Va apare în curând și tomul II din Istoria universală de Mandinescu. Cum vi se pare cartea?

Salutări. Salutându-te frățiește, te strâng de mână

Gr. Crețiu

Original. Doc. nr. 10262, fond citat.

VI.

1871, sept. 26/7, Huși

Fiindcă am întârziat cu trimiterea banilor atât de mult, ar trebui să încep a-ți înșira cauzele ce m-au împiedecat și să cer scuze mari și multe. Însă, pentru că te cunosc că ești așa de bun că ai să mă ierți și fără înșirarea aceloră, urmez cu altele mai ales că și poșta va pleca preste 1/2 oră.

Nu vă eram datoriu cu 21 florini p[entru] 1 Arch[ivu] + 5 Pant[eon] + Ist[oria] bes[ericească], cari socotindu-i pre atunci câte 2 lei, 10 b[ani] dau 44 l[ei] și 10 b[ani], din cari scoțând suma de 23 l[ei] n[o]i (?) ce mi-aduc aminte că ți-am transmis în 2 volumi, nu 4 din Ist[oria] l[ui] Mandinescu a 4, l[ei], 2 Istoria bes[ericească] a Rom[anului] de Scriban, a 2 l[ei], 50 și un proces al lui Climent a 2 l[ei], mai consideră și transportul poștal de 1 l[eu] 50, rămân din datoria veche 19 l[ei] și 60 b[ani]. Îți trimit acum banii pentru a-mi tramite:

1) mie un exempl. compl. din Archivu = 12 fl., cari socotindu-se acum galbenul cite 5,55—60 napol[eon]i = 9,35—40 și prin urmare florinul câte 2 l[ei] 12 b[ani] dau suma de 50 l[ei] și 88 bani și aceștia adunați avem 19 l[ei], 60 b[ani], avem 70 l[ei] 48 b[ani], cari se acoper cu 6 galbeni ce-i trimit. Trimit și un

¹⁹ Este vorba de Ioan Papiu (1833 — [după 1900]), prepozit și scriitor român din Transilvania, profesor și director al Gimnaziului din Năsăud (1865), profesor, director și inspector școlar la Gherla, autor de manuale școlare.

exempl. Învățătorul copiilor, à 90 b[ani] pentru dl. Solomon în locul căruia ași dori să capăt câte un exempl. de Geografia și Istoria Ardealului de I. M. Moldovan. Învățătorul, ca și Istoria sacră le veți primi cu transportul plătit de aici.

Dacă impregiurările te iartă să mai tramiți cărți pre așteptare, eu te-aș ruga să expediezi sub adresa părintelui Filaret Scriban în Iași (prin arhiepiscopul Iosif Bobulescu)²⁰:

1) Archivu compl[et] — 12 fl.;

2) Un exempl. Acte și fragmente, de Cipariu = 1,30 fl.;

3) Acte sinodali de I. M. Moldovan = 1,10 fl.;

4) Ist[oria] bes[ericească] de Rațiu (a cărei prețiu catalogul [î]l arată 1 fl.), cari în total fac 15 fl., 48 cr., ce-i veți primi directe, ori prin mine. I-ați mai putea tramițe câte ceva, de vei crede că nu are, căci sanția sa vrea să facă un apendice la manualul său de Ist[oria] bes[ericească] rom[ână]. Pentru aceasta te-ai putea informa de are sau nu vruna carte, observând puțin notele din manualul său. Voi să vă întreb cum vi s-a părut cartea sa?

Mult ne pare rău că n-au mai apărut și alte numere din Archivu și mult mi-ar părea bine să răspundă d. Cipariu lui Burlă²¹ cel cu art[icolul] critic din Convorbiri. Atunci cred că s-ar face mai multă lumină. D-lui nu prepară oare și sintaxa pentru concurs la Academie? Cred că nu te va supăra prea mult a face să vadă biletul sau scrisoarea mea dl. G. Pop din Clușiu, pentru că ași voi să ne tramiță după promisiune și a doua broșură din Ist[oria] rev[elației] div[ine] pentru bibliotecă. Vei face bine să-mi spui dacă broșura lui V[asilie] Pop despre tipografiile rom[ânești] e toată reprodușă în Leptur[arul] Pumnului²² și dacă nu, să mi-o tramiți pentru vro lună și 1/2 p[entru] a-mi decopia ce-mi lipsește. Ba, vei adăuga, rogu-te, și vro 1—2 din Programele gimn[aziului] ce cuprind disertațiuni sau părți dintr-însele, cari nu se află în Archivu, nici în Anuariul ce mi l-ai tramis, nici în Analecte, tot numai p[entru] vro, 1,1/2 — mult 2 luni.

Cartea lui Bălășescu²³: Gram[atica] rom[ână] din 1848 și care-mi spuneai că se află în biblioteca Semin[ariului], nu știu cum ași face să o capăt pentru vro câteva luni spre a-mi decopia partea ce nu se află în gramatecele lui tipărite în București pre la 1850 și mai cu samă disertațiunile și compozițiunile ce zice el că le-a tratat acolo mai pre larg. De crezi dta că nu s-ar putea decopia acelea în Blășiu, atât din gramatică, cât și din anualele gimn. și cât și din cartea lui Pop, eu ți-aș tramițe costul pentru acel școlariu, ce m-ar îndatori. Anuariu nou p[entru] gimn. n-aveți? Dară Papiu din Gherla n-a mai scos ziarul său? Aud că Marienescu²⁴ publică în Albina niște explicațiuni asupra poveștilor populare, e adevărat?

Nici până azi n-am putut căpăta Ist[oria] Transilv[aniei] de Rusu²⁵ (nu cea mică), nici Organul pedagogic de Popescu și m-am adresat atât lui Popescu, cât și la librăriile din Sabinu și Cernăuți și nu se află. Nu știu vrun mijloc de câștigarea lor? Mult dorida chartă geografică nu știu de v-a tramis-o dl. G. Crisosculea, eu însă i-l oi mai aminti. Din Ist[oria] univ[ersală] tom II — evul modern — a lui I. Mandinescu, au eșit din tipariu mai multe coale și sper că va apare nu preste

²⁰ Bobulescu, Iosif (1818—1890), episcop de Râmnic, profesor și inspector la Seminarul din Iași, a publicat studii de istorie bisericească.

²¹ Burlă, Vasile (1840—1905), filolog român, profesor de limba greacă la Liceul din Iași, a colaborat la „Convorbiri literare” criticând Gramatica lui Cipariu și articole polemice contra lui Hașdeu. A scos și manuale școlare: Gramatica, după Curtius, Iași, 1895.

²² Pumnul, Aron (1818—1866), profesor și filolog român din Transilvania stabilit la Cernăuți. A publicat pentru școlile românești secundare Lepturariu românesc în 4 tomuri; a colaborat la ziarul lui Cipariu „Organul luminării”.

²³ Bălășescu, Nicolae (Nifon) (1835—?), profesor și revoluționar din Transilvania. Dintre lucrările sale: Gramatica română (1850) și Dicționar latin-român (1847).

²⁴ Marienescu, Atanasie Marian M. (1830—1914), scriitor român din Banat, membru al Academiei Române. Folclorist, a cules și publicat poezii și basme populare: Balade, Colinde ș.a.

²⁵ Rusu, Ioan V. (1826—[după 1900]), profesor timp de 30 de ani la Gimnaziul român din Sibiu și secretar II al Așteii; autor de manuale școlare: Istoria veche după Pütz, Blaj, 1854, Compendiu de istoria Transilvaniei, Sibiu, 1864 ș.a.

mult. Cum vi se pare ist op? din a lui Pütz de Meșotă?²⁶, tom III nici nu s-a tramis de prelucrătoriu la tipografie. Istoria sacră se tramite bibliotecii Semin[aru-lui] din Blașiu din partea autorului. De ce autori era Archeologia ce mi-ai arătat-o, unde era tipărită și cât costa? De va fi de Reich, englezul, să știi că e trad[usă] în franceză.

Mi se pare că atunci am uitat a te întreba despre comentatorii cei mai exacti și mai extinși ai autorilor latini. Insemnează-mi, te rog, de ai timp, măcar acei ce au comentat pre Cornelius Nepos, Salustius, pre Cezar și pre Quintus Curtius. Oare nu te supăr prea mult de te voi întreba de prețiu și de librărie, sau mai bine de-ți voi cere un catalog? Și fiindcă-i vorba de catalog, nu vei uita, cred, a adăuge și dintr-ale tipografiei din Blașiu vro 20, căci pre celelalte le-am petrecut. Când mi-ai tramis fundațiunea lui Șiuuluțiu²⁷, mi-ai însemnat că nu știi de mă va interesa, dar cum să nu mă intereseze ceea ce e spre progresul națiunii?

Vara asta am fost pre la Neamț, locul natal, și pre la mănăstirile din giuru-i, de pre unde mi-am cules mai multe date istorice și mai ales inscripțiuni, apoi pre la Galați, Ismail și Bolgrad, unde am avut ocaziune a petrece mai multe zile cu episcopul Melchisedec, cel mai învățat dintre episcopii și mitropoliții noștri. Sănția sa se ocupă acum cu compunerea cronicei episc[opiei] de Roman. În urmă am fost la Putna. Mult mi-ar fi părut bine să te văd acolo! Transilvanii au fost puțini, dară bine reprezentați prin rectorul Seminariului din Viena [Grigore Silași], prin Mureșianu²⁸ etc. A fost frumos! Ce trebuie însă să-ți spun e că episc[opol] Hacman²⁹, ce era în Viena, n-a dat permisiune arhierilor Scriban — pre care-l cunoștea — și Bobulescu spre a servi și aceasta a supărat pre toți. A[u] fost oprite câteva toasturi din partea căpitanului de district. Și înainte de a se face serbarea, nemții și jidanii intimidau pre români că vin turcii și au să-i taie. În urmă, am vizitat episcopia veche din Rădăuți, monestirea Sucevița, apoi besericele vechi din satele Arbore și Volovețiu, monastirile Solca, Voronețiu (unde zic oamenii că clopotele sună „Ștefan vodă”, „Ștefan vodă”), Moldovița, Sântu Ilie, Suceava și Cernăuți, de pre unde mi-am luat informațiuni și inscripțiuni despre trecutul nostru. În astă călătorie mi-am căpătat câteva cărți vechi religioase, tipărite și manuscri[p]te. Între altele și unul care schimbă prea adesea pre *n* în *r*; în loc de spunerea, zice spurerea, în loc de mâna, zice mări etc. Aceasta e un Apostol manuscript de la Voronețiu, acolo unde e îngropat Daniel Sichastrul³⁰, ce a îndemnat pre Ștefan să facă beserici, de are să învingă.

Poșta va să plece îndată și eu trebuie să finesc, rugându-te să mă ierți că m-am grăbit în compunerea iste epistole și să-mi însemeni, de voi fi greșit ceva în socoteala noastră, căci mi-am uitat anume ce ți-am tramis mai înainte.

Salutări pre la colegi și strângere de mână din partea lui

Gr. Crețiu

Original. Doc. nr. 10263, fond citat.

VII.

1872, iunie 14/26, Huși

Domnule Moldovanu!

Am primit Archivul și cărțile trimise pentru dl. F. Scriban, căruia i le-am și expediat. Am primit, asemenea, și scrisoarea dtale și Actele sinod[ale], tom II sub ♣ (adeca: sub cruce). Mulțiamesc! Cu d. Crisocolea voi mai vorbi despre hartă. Nici

²⁶ Meșotă, Ioan (1837—1878), profesor și director la Gimnaziul român din Brașov.

²⁷ Șuluțiu-Sterca, Alexandru de Cărpiniș (1794—1867), primul mitropolit român de Alba Iulia și Făgăraș al românilor din Transilvania uniți cu biserica Romei. A scris mai multe opere până azi inedite; a luptat pentru drepturile românilor din Transilvania, a lăsat o mare fundație pentru văduvele de preoți, pentru studenți, pentru înființarea unei universități românești în Transilvania.

²⁸ Mureșianu, Aurel (1847—1909), publicist român, a contribuit la înființarea Societății „România jună” din Viena, ca jurist a apărut pe memorandiști (1894), la procesul de la Cluj, fiind condamnat la 6 săptămâni închisoare; a participat la serbările de la Putna, 1871.

²⁹ Hacman, Eugeniu (1793—1873), episcopul Bucovinei.

³⁰ Daniil Sichastrul, a trăit în sec. XIV în Munții Moldovei. La sfatul lui a zidit Ștefan cel Mare mănăstirea Voroneț.

eu, nici dlui n-am primit nr. 39 [din Archivu]. Cu d. Burlă am vorbit ca să finească odată critica aceea și dlui mi-a spus că va continua-o în o broșură ce nu o va scoate până la toamnă, căci acum e ocupat cu însurăciunea ce vrea să contracteze cu dșioara poetă Matilda Cugler³¹.

Asupra observ[ăției] dtale că prea se afundă prin sanscrită, mi-a răspuns că toți filologii adevărați și de renume european asta înțeleg prin sistemul etimologic, iară nu cât mergeți dv., adică numai până la latină și rareori până la olină. Trebuie să-ți mărturisesc că sunt mulți care așteaptă răspunsul din Blașiu, ca să se aleagă odată că cine e mai tare, că cine are dreptate.

Mult [î]mi pare rău că Archivul nu poate continua regulat, după cum o doresc toți.

Părintele episcop Melchisedec, după ce a finit Cronica Romanului și a episcopiei de asem[enea], acum se ocupă cu aceea a mitropoliei și a mănăstirielor, pe unde acum face o călătorie pentru documente. Prea sfinția [sa] mi-a spus că nu înțeleg pentru ce a fost silit să aștepte atât de mult numerele apărute din Arhivu, ce le așteaptă cu atâta nepaciență și pre cari le-a plătit. Vă rog dară să faceți a i se expeda oricum ar fi. Nici mie nu mi-a sosit. Mai departe, sfinția sa m-a poftit să-i comisionez următoarele opere din Blașiu, pentru cari mi-a și dat banii, dară pre cari vi-i voi tramite odată cu cei de la păr[intele] Scriban, ce nu i-am primit și cu restul ce vă dătesc. Cu litere străbune:

- 1) Psaltirea în 8° — 0,84 cr[eițari],
 - 2) Orologiu velin 8° — 2,40 [florini],
 - 3) Octoih velin 8° — 0,36 [florini],
 - 4) Pentecostar velin — 0,36 „
 - 5) Eucologiu velin — 3 „
 - 6) Istoria revel[ățiunii] divine, tom I (de ați avea și broșurele apărute, n-ar fi rău) — 2,60 florini,
 - 7) Istoria beseric[escă] de Rațiu — 1 fl.,
 - 8) Poetica de Cipariu, broșur. — 1,03 fl.,
 - 9) Cuvânt de deschid[erea] Asoc[iațiunii] tr[ansilvane] de d. Cip[ariu] — 0,40 fl.,
 - 10) Principia de l[imbă] și scr[iptură] — 2 fl.,
 - 11) Liturg[h]ia pre ch[ărtie] vel[ină] — 3 fl.,
 - 12) Acte sinod[ale] ale dt[ale], p. I și II — 1,80 fl.
- [Total] 18 fl., 79 cr.

Mai adaugă pentru mine 2 fl., de cari să-mi tramiți Principiile de limbă și scr[iptură] sub + de se poate. Vă dătesc dară din nou 20 fl. și 79 cr. De vă este prin putință veți lăsa ceva rabat. Toate cărțile, afară de ultima (Pr[incipia]), le veți tramite la Ismail. La ocaziunea de a-mi scrie, înseamnă-mi ce diferenția e între ziarele Albina și Federațiunea. La Societatea de lectură, ce am format-o de curând, noi primim numai Federațiunea, Sionul românesc (ce opiniune are acesta prin Blașiu?) și Transilvania. Nu știu de aveți Lipovenismul de păr[intele] Melchisedec și de ați voi să-l aveți, costă 5 l[ei] noi.

Din dizert[ățiunea] publicată de d. Cipariu, în Archivu, nu e decât cea de latinitatea limbei rom[âne], de care obiect spun cu multă durere că dlui n-a finit în Archivu și nu știu când va fini. Iară din progr[amul] cu dizert[ățiunea] nu mi-ai dat decât pre ace[le]a din 58 (?) cu De re liter[aria] val[ahorum]. Prin urmare pre celelalte: De nomine gentile, De fundarea gimnaziului etc. aștept ori tipărit, ori scris. De costul scrisului încă mă voi achita.

O românească strângere de mână

Gr. Crețiu

[P.S.] A apărut, nu de mult, Limba română și tradițiunile ei, de G. Baronzii. Galați, 5 l[ei] n[oi]. Cuprinde, afară de unele bucăți ce tratează despre orig[ină]a cuv[inte]lor rom[ânești] și de diferitele terminațiuni ale aceloră și mai multe serii de cuvinte și fraze de diverse origini, de diverse dialecte și aplicațiuni.

Original. Doc. nr. 10264, fond citat.

³¹ Cugler-Poni, Matilda (1851—oct. 1931), poetă lirică română, publică poezii în „Convorbiri literare” apreciate de Titu Maiorescu.

VIII.

Huși, 1872, aug. 16/28

Domnul meu!

Mai intai de toate cred că o să-ți fie surprinzătoare și plăcută știrea că eu sum însurat. Nunta s-a făcut în 2 iulie st. v. și era să vă tramit de atunci un bilet invitoriu, însă niște împregiurări îngreunătoare m-au] oprit de a înștiința măcar pre vreunul din cunoscuții și amicii ce nu erau în Huși. Soția mea e fiica protopopului de aici, Nicolae Popescu, fostul meu profesor și nepoată de soră a episcopului Melchisedec. Cum vezi, ar fi trebuit ca luna trecută și asta curentă să fiu bucuros și așa-zicând fericit. Cu toate acestea, moartea, care nu cruță pre nime, ne-a secerat socrul, cu care trăiam la un loc. Ist eveniment avu loc după 3 săptămâni de la celebrarea căsătoriei și era consecința unei vechi și îndelungate boale de mai și splină. Noi cești ce rămânem, fiindcă trebuie să trăim, avem datoria a fi curagioși și a susține luptele vieții.

Am primit și eu și d. Chrisoscolea nr. 39 din Archivu. Mulți ani! Dsale i-am mai amintit de chârta în cestiune. Dlui tipărește o cârtică de științele naturale p[entru] clas[ele] normale în tipografia de aici, unde s-au mai tipărit și cântecele populare de N. Caranfil³², Regulele munților de I. Mârza și acum o carte de predică de archim[andritul] Inocentie Moisiu. D. N. Caranfil știa că v-a expediat una din brosiurile sale. D. Burlă, căruia mi-ați promis a-i răspunde, mi-a promis și dlui că va publica critica sa întreagă în astă toamnă, fiindcă până atunci a fost ocupat cu însurăciunea (a luat pe dșoara poetă Matilda Culger, ce-și publică poeziile în Convorbiri) și acum e ocupat cu imprimarea unei gramatici grece. La aserțiunea dtale că se prea afundă în filologia indiană, mi-a replicat că oare ce înțeleg astăzi cei mai renumiți filologi europeni prin sistemul etimologic, decât urcarea cercetărilor limbistice până la cele mai vechi origini?

În o scrisoare anterioară [i]mi ziceai că-mi mai trimiți spre pedeapsă, în bani, al 2-lea exempl[ar] din actele Conferinței de la Alba Iulia, fiindcă eu nu ți-am comunicat de am primit pre primul. E adevărat că eu am primit un atare cu adresa către mine, dară înlăuntru avea alta și anume: Dlui M. Mihalescu³³, la Craiova. Nu face nimic. Din progr[amul] cu dizertațiuni de-ale dlui Cipariu, mi-ai tramis prea aceea cu: De re litt. val., iară De latin[itate] lingv[ae] val[achicae] e în Archivu, cred, mai pre larg. Prin urmare, eu am nevoe de celelalte, precum: De nomine gentile val[ahorum], de Ce[i] trei santi etc., cari [i]mi spuneai că numai prin scris mi le-ai putea procura. Dezert[atiunea] de tipografiile românești], de V. Pop, n-ați căpătat-o?

Aici am format o societ[ate] de lectură, unde primim 24 ziare, din cari 3 din Austria (Transilvania, Federațiunea și Sionul român), iară 5 franceze. Ce deosebire [i]mi poți face între Albina și Federațiunea? Ce mai face d. Cipariu, dară dnii colegi ai dt[ale] sunt voioși și sănătoși? Mi-aduc aminte de multa cordialitate cu care m-au primit frații din Blașiu și jelesc că nu voi mai putea veni cine știe până când, iară dlor li-i mai greu a veni pre la noi. La urmă o c[h]jestiune cam de pungă, E adevărat că eu [i]ți sum datoriu cu o sumă de bani, însă, precum m-ai așteptat și ai fost secur altă dată, nu mă îndoesc că și acum mă vei mai aștepta și-mi vei tramite cele ce ți le-am cerut. Sum silit a te face să mă aștepti, pre de o parte fiindcă voi să-mi mai tramiți și transportul de cărți cerute, ca să știu cât am să dau în total și să-ți tramit odată toți banii, căci [i]mi vine și mie greu altfelui. Iară pre de altă fiindcă chiar acum, în urma nunții și a înmormântării, a cărei spese deocamdată tot eu trebuia să le fac, sum cam subțire de bani. Vă comunic cele ce urmează pentru că nu sum secur de ați primit, sunt acum cam 2 luni, o epistolă a mea, prin care te rugam ca să-mi tramiți la adresa mea: 1) Archivu (pre al meu l-am trecut d-lui Burlă) și 2) Principiile de limbă și de scriptură. Iară la aceea a părintelui

³² Caranfil, N.A. (? —1882), culegător de folclor, a fost institutor în Huși. A scos *Cântecele populare de pe valea Prutului*, Huși, 1872.

³³ Mihali-Mihalescu, Simion, profesor de științe naturale și autor de manuale școlare. În 1853 pleacă de la Blaj și se stabilește, ca profesor, la Craiova; animator cultural.

Melchisedec, episcop[ul] Dunării de Gios în Ismail, pre lângă 1 Archivu, al cărui prețiu ți-l tramiseseam rândul trecut, de care-ți scrisesem de am și pre cari-l aștepta cu mare nepatență și următoarele opere cu litere străbune:

1) Psaltire in 8	= 0,84
2) Orologiu velin	= 2,40
3) Octoich velin	= 0,36
4) Pentecostar	= 0,36
5) Euchologiu velin	= 3,00
6) Istoria reve[lațiunii] div[ine] tom I	= 2,60
7) Istoria beseric[escă] de B[azil] Rațiu	= 1,00
8) Elemente de poetică..., de T. Cipariu, broșat	= 1,3
9) Principia de l[imbă] și scr[iptură]	= 2,00
10) Cuvînt de deschid[ere] a Asoc[iațiunii]	= 0,40
11) Liturg[h]ia, velină	= 3,00
12) Acte sinod[ale] de Moldovanu, I—II	= 1,80

În totul = 18 fl. 79.

Aceste cărți, cum și Archivul, vă rog a face să se tramită cât mai curând la Ismail, căci n-ași voi să întârziu cu anii pre un eminent ca pre sântia sa, și mai ales când mi-a plătit. În caz când ar fi cauze de orice natură cari v-ar opri de a-mi satisface asemenea cerere, vă rog înștiințați-mă ca să regulez altfel. Nu vă supărați. La caz când se poate căpăta oarecare rabat, mă vei scădea la socoteală. De la păr[intele] archiereu F. Scriban încă n-am primit datoria.

Și vă strâng mâna românește.

Gr. Crețu

Original. Doc. nr. 10265, fond citat.

IX.

Huși, 28 martie st.v. 1873

Domnule Moldovanu!

Nu v-am scris de vro 8—9 luni. Știu că vă voi fi supărat foarte mult întârziind cu trimiterea banilor ce-ți dătoresc. Mai știu însă că ai binevoit a crede împregiurărilor grele prin care am trecut și de care încă n-am scăpat. Pre lângă moartea soarelui, de care v-am amintit, la noi în casă toți 4 copii soacrei au suferit de anghină difterică, boală de care copiii din întreaga țară pătimesc de 3 ani și de care și unul dintre ai noștri a murit. Se adauge la greutățile mele și micșorarea salariilor tuturor profesorilor seminariului de la 1 ian. 1873 cu 25%, ceea ce vrea să zică că din vro 20 # ce primiam anul trecut, acum mi se dă numai 15 galbeni (circa). Cu toate acestea și cu toate că acum, înaintea paștilor, sunt multe cheltuele, totuși m-am gândit să fac toate chipurile spre a mă mai ușura din datoria ce am către dta. De aceea, odată cu aceasta vă expediez 2 napoleoni în aur și 6 florini hârtie. Napoleonul am văzut prin ziare și la telegraf că are cursul de 8 fl. și 73 1/2, de unde nu cred că se va mai scădea, căci e destul de scăzut. Dară să-l pui 8,70 și atunci rezultă că vă trimit: 23 fl., 40 cr., carii scăzuți din 41 fl., 18 cr., datoria mea, mai am a vă răspunde suma de 17 fl., 78 cr., pentru care vă rog prea mult a mă mai aștepta.

Cărțile și ziarul, de care amintiți în diferite epistole ale dv. le-am primit și nu mă îndoiesc că și d. ep[iscop] din Ismail le-a primit.

Dacă nu mă înșel v-am scris că pre[a] s[finția] s[a] scosese la lumină Lipo-venismul, 5 lei n[oi], iară acum adaug că a mai scos un Euchologiu tot cu litere latine, prețul nu-l știu.

Știri de pre aici pot a vă comunica câteva. P[ărintele] arhiepiscop F. Scriban a răpăusat în Iași în 23 a curente și se vor înmormânta la biserica sa din Burdujeni, iară avuta-i bibliotecă s-a donat Seminarului Socola. Consiliul județean al districtului Iași a fixat un premiu de vro 1500 lei noi pentru o bună carte de lectură pentru școlile primare rurale și urbane. S-a ales o comisiune care să elaboreze programul materiilor unei serii cărți. Ea se compune din dnii Iacob Negruzzi, redactoru[?] Convorbirilor; St. Vârgolici — prof. de latină la un liceu privat; I. Dârzeu, institutoriu primariu; G. Reșcanu — prof. [de] istorie — Socola.

De voi căpăta programul, cred că tramit la Blașiu. Dnii Solomon și St. Pop³⁴ nu vor sta mult pre gânduri și vor concura. Susțin aceasta fiindcă la noi numai cu asemenea chestiuni nu s-au deprins oamenii a se ocupa serios, adeca tocmai cu cărțile de primă necesitate și astă neglijență provine din lipsa școalelor pedagogice și din lipsa oamenilor speciali în pedagogie.

Că d. I. Circa din București a scos de sub presă Sintaxa latină după sistemul lui P. Schultz, vei fi știind din vrun ziaru. De nu, atunci vei afla că ea costă 5 lei noi; se poate căpăta de la Socec și că e cu ortografia sa proprie (en = in, gayina = găina etc.).

Cei de la Convorbiri s-au apucat să scarmene pe Hajdeu cu Ist[oria] sa critică a românilor din s[ecolul] XIV, iară Tocilescu³⁵, discipul lui Hajdeu, critică pre Pann³⁶ de la Convorbiri. Așa că de va răspunde acesta lui Tocilescu, atunci va face critica istoriei critice a dlui Hajdeu.

Cărțile: Legendariul și Metodul de d. St. Pop, ca și Abecedariul dlui Solomon etc., dacă nu mă interesează pre mine chiar direct, totuși te rog a mi le expedia tustrele, fiindcă are nevoie de dănele d. I. Semaca, institutoriu primariu de aici. Dlui are necesitate de Scriptologia dlui B. Petri, și de i-o poți tramite odată cu cele amintite mai sus, l-ai și mai îndatori mult.

Agronomul, revista ce era să apară în opidul dv. nu știu de a apărut, căci poate să-i găsesc vrun abonat. Odată cu cele pentru d. Semaca ai putea adauge pentru mine și partea din Șiematism, ce nu mi-ai tramis-o astă vară. D[omnul] Barițiu zice că acolo sunt înșirate comunele cu numele lor românești. Asta pre mine mă interesează mult și de-mi vei scrie vrodată, să-mi însemni dacă cunoști vro operă unde ar fi puse în șir toate comunele române de preste Carpați cu numele lor național.

La Archivul prea stimatului d. Cipariu împregiurările nu ar permite mie de a plăti un napoleon, dară mă voi sili a mi-l căpăta în urma fiecărui an. Aici în Huși nu știu de v-ași putea promite mai mult de 1 abonat. Greu cred că se vor prenumera chiar 200 abonați, când se pune condițiunea ca numai după aceea va apare. Afirm aceasta, căci unii-și zic: „mă voi abona după ce va apare”. Dizertațiunile din diversele programe ale gimn[aziului] blășian cred că o să se poată copia mai ușor în aceste ferii³⁷ de paști. Dta mi-ai tramis progr[amul] din 1858, unde e dizertația: De re litter. valach[orum], iară dizert[ati]a „De latinitate linguae valachicae”, nu mă îndoiesc că e mult mai dezvoltată în Archivu. Prin urmare, am nevoie numai de: 1) Cuvântarea ținută în 30 ian. 1855 în memoria înființării Gimnaz[iului], Blașiu (4 pag.); 2) De nomine valachorum gentili, 1857 (7 pag.) și 3) „Horatiana, o notiția scurtă” (4 pag.).

Între știri uitasem a adauge că aici în Huși s-a format o societate de lectură care primește mai multe ziare, atât de dincoace, cât și de dincolo de Carpați. Nu știu de nu fac o cerere prea mare dacă propun dlui Cipariu să tramit din Archivul, ce are scop a-l scoate, câte un număr gratis și acestei societăți, iară prețul transportului nu mă îndoiesc, societatea-l va solvi. Dta, la timpul său, dacă crezi posibil propune, dacă nu, lasă lucrul până la alte împregiurări. Dacă cumva vei fi știind că d. Cipariu va să publice în anul prim al Archivului vro una din cele 3 dizertațiuni, regulează, rogu-te, ca aceea să nu se mai copieze.

³⁴ Pop, Ștefan (1845—1890), profesor în Blaj, iar din 1882 profesor la Seminarul central și la Școala agronomică de la Herăstrău (București), autor de manuale școlare și redactor al revistei blăjene „Economul”.

³⁵ Tocilescu, Grigore G. (1850—1909), istoric și folclorist român, membru al Academiei Române (1890).

³⁶ Panu, George (1848—1910), memorialist, ziarist și critic literar român din Iași.

³⁷ Vacanță.

Nu de mult aici în Huși a apărut *Oratoriul* sau carte de predică la duminicile și sărbătorile de preste an și alte ocaziuni, prețitul 5 lei noi, de archimandritul Inocentie Moisiu, acum prof. de religiune în Roman. Voi vedea dacă voi putea face ceva pre lângă fratele autorului să trimită gratis vrun exemplariu la Blașiu. După toate acestea, nu-mi rămâne decât a exprima aici dulcea amintire despre toți colegii dtale, în special de d. canonic T. Cîpariu, pre carii la ocaziunea felicitărilor ce ai să le adresezi de santele sărbători, adresează-le de aceste felicitări și din partea subsemnatului. Între profesorii din Blașiu ce am onoarea și plăcere de a-i felicita, te rog să te numeri și dta și să primești o strângere de mână tot așa de căduroasă ca cele din trecut de la amicul și stimătorul dtales

Gr. Crețu

P.S. Poșta a plecat cu cei 23 fl. 40 cr., iar epistola-mi fiind cam lungă, cred că vei primi cu două zile în urmă. D[omnul] V. Burlă a tipărit prima fasciculă din gramatica sa elenă, după Curtius.

Original. Doc. nr. 10266, fond citat.

X.

Huși (România per Iași), 1873, sept. 27/3

Domnule Moldovanu!

Cu poșta de azi [i]ți expedez: : 1 napoleon = 9 fl., 1 galben = 5 fl., 43 cr.; 3 fl. chartia = 3; 40 cr. nemțești = 0,40; 1 leu românesc = cam 45 cr. [Total]: = 18 fl., 28 cr.

După scrisoarea d[ta]le din 22/I, 1873 eu [i]ți datoriam 41 fl., 18 cr., din cari scăzând 23 fl., 40 cr., ce ți-am expediat în 28 marte t[recut] = 17 fl., 78 cr. ași mai fi avut de răspuns, la cari adăugând suma cărților ce mi-ai tramis în urmă: 2 fl., 83 = 20 fl., 81 cr., din cari scăzând suma, deci [i]ți tramit 18—28; 2—33 rest, iară Lipovenismul cu transportul său costă 2 fl., 40. Prin urmare, dacă cumva socoteala mea nu va fi prea greșită sau încărcată, atunci m-am achitat de dta și în tot cazul nu sunt departe a mă achita.

Câteva rugăciuni din nou:

De apare încă Economul, au vezi de nu se va putea tramite Societății de lectură de aici gratis. Din tipografiile românești de Pop încă am nevoie. Istoria Transil[vaniei] (compendiu), încă n-am căpătat. Mi se pare că Societatea de lectură a Gimnaziului din Blașiu (ori a Seminarului), mi se pare că are mai multe; de s-ar putea ași face un schimb, dându-le un Lipovenism sau altă operă de pre aici de același prețiu.

Am fost și eu la expozițiune la începutul lui septembrie. Burlă a scos partea I a Gram[aticii] elene după Curtius, costiă 3 lei noi. Dlui mi-a spus că o să răspundă dlui Cipariu printr-o broșură, însă mai domol.

Mulțumesc pentru delicatetiă ce ai arătat cătră mine astăzi așteptându-mă până acum.

Salutări colegilor. O amicală strângere de mână de la

Gr. Crețu

Original. Doc. nr. 10267, fond citat.

XI.

Huși, 1874, marte 2/14

Dorite domnule Moldovanu,

Când v-am trimis în 21/3 sept. cei 18 fl. cr., voiam să finesc odata cu vechia-mi datorie. Ci, după cum mi-ai scris în 26/II, Lipovenismul nu l-ai primit nici după două luni. Mă mir cum de s-a pierdut, că l-am tramis odată cu pro-

gramele împrumutate de dta spre a le copia; încal[t]e, acestea căpătatu-le-ai? Eu le-am tramis recomandate. Sunt dară pus în necesitate a-ți procura un al doilea exemplariu din Lipovenism, dacă n-ai primit nici până acum pre cel de-ntăiu sau de nu ți l-ai procurat prin alții. Se vede însă că nu numai eu sunt în pierdere, că, și dumneata. Asta înseamnă că Spicuirea³⁸ ce m-ai tramis în 11 crt. sub fașie nu mi-a sosit. O veste îmbucurătoare: părintele Melchisedec a tipărit tom. 1 din *Chronica Romanului* de la 1392—1714, 352 pag., 4 lei noi. Dacă ar fi pre acolo amatori pentru această *chronică*, cât și pentru a Huișilor (7 lei n.), eu v-ași putea procura oricâte exemplarie. Însemn aici titlurile câtorva capete de opera cea mai nouă: 1) *Vechimea Romanului și cetățile sale*; 2) *Romanul, administrațiunea, locuitorii, comerțul și datele din vechime*. Aici se arată că armenii au venit mai întâi în Moldova la 1395, iară nu pre timpul lui Alex. cel Bun; 3) *Besericile vechi ale Romanului*; 4) *Inceputurile ierarhiei beseric*. în Moldova; 5) *Archiepiscopia Ochridei*; 6) *Conflictul Moldovei cu patriarhia*. Aici combate opiniunea dlui Hajdeu despre numirea Ugrovlachia ce se dă (și se întrebuințează și azi) *Țării Românești*. Prea sântia sa zice că mai întâi i s-a dat de patriarhia din Bizanțiu, pentru că era mai aproape de Țara Ungurească, pre când Moldove-i zicea *Ruso-Vlachia* și *Mauro-Vlachia*, fiind mai aproape de Rusia și de Marea Neagră; 7) *Docum mitrop. Georgie de autocefalia bes. Moldov[ei]*; 8) *Vechia bes[erică] a episcop[iei] de Roman*; 9) *Mitropolia sau episcopia de Roman*; 10) *De la pag. 111 urmează viețile a 32 episcopi, cu o mulțime de documente slavone și române*. Cartea conține și două gravure: *Episcopia de Roman* și *felonului sântului Chrisostom*. Tot aici găsește mai multe ocazii spre a răspunde la critica ce altă dată i-a făcut d. Hajdeu și combate mai multe din ideile d[omniei] sale.

D[omnul] Burlă a ținut o conferință publică în Iași, în care susține că limba rom[ână] s-a născut din latina poporană, că apoi s-a îmbogățit cu cuvinte străine de la popoarele vecine, că purismul școalei academice din București face două rele: 1) sărăcește limba și 2) desparte pre popor de cei culți.

Francezii s-au apucat a traduce pre Diez³⁹. Pân-acum a eșit tom. I^u (12 fr[anci] la librăria Frank, Paris), al doilea și al 3-lea preste 2 ani. Traducătorii A. Brachet și Gaston Paris vor adauge al 4-lea volum, în care vor arăta erorile lui Diez și alte observațiuni necesare, apoi istoria limbilor romanice și a filologiei romanice.

Pop Florentin a pus sub presă o *Estetică*, prețuî 3 franci; are de scop a-i adauge și figure. Nu știi dacă d. Cipariu nu se va prezenta la concursul pentru sintaxa română: 1000 lei n[oi]. Gras premiu! Dară de mult promisul Dictionariu al cuvintelor vechi române până la 1700 când oare-l va depune la Academie, ca să poată vedea lumina. [I]ți vei fi aducând și dta aminte că d. Cipariu în *Archivu* susține că mai nu sunt cuvinte dacice după cari să ne putem forma o idee chiar de caracterul acelei limbe și de numărul cuvintelor românești, ce ar fi de origine dacică. De-ți va fi cu putință, întreabă pre d. Cipariu și comunică-mi la timp opiniunea dsale asupra următoarelor vorbe și expresiuni pre cari d. Hajdeu în *Ist[oria]* sa critică a românilor le sustine a fi dacice: 1) *Lernă*; 2) *jilu*, *jiltiu*, *Jiu*, *jaleșiu*; 3) *ortoman*; 4) *Dunăre*; 5) *bardia*; 6) *mire*; 7) *codru*; 8) *mal*; 9) *brad*; 10) *gâde*; 11) *ghiuju*; 12) *ciocărlie*; 13) *șiopărlă*; 14) *ciomag*; 15) *post-* *punerea articolului definitiv*; 16) *finala u*; 17) *formarea viitor[ului] cu ideea voiu*; 18) *formarea numerelelor 11—19 cu întrepunerea lui supra*; 19) *bordeiu*; 20) *bortă*; 21) *burghiu*; 22) *burtucă* sau *burtusin*; 23) *puru-plantă*; 24) *țiundră*; 25) *râmfu-plantă*; 26) *argea*; 27) *cocioabă*; 28) *samcea*; 29) *stejar*; 30) tot dacice ori agatârșice consideră apele *Motrul*, *Lotrul* și localitățile finite în *dia*: *Cisnădia*, *Crocadia*, *Amaradia* etc. de cari zicea mai sus de *Sabiu* nu sunt niciunul.

Epistola alăturată dă-o, te rog, dlui Pop și stăruie să-mi tramită cartoafale și fasolele etc., ce cer. Bani-i voi tramite, dinpreună cu un abon[ament]. Nu știi dacă de la nr. 18 an. tr. până la 1 ian. au edat vrun număr?

Căpăt-at-ai pentru mine vrun exemplariu din de mult dorita *Dizertațiune* de tipografiele române de V. Pop, 1837? De nu și de nici nu crezi că vei căpăta,

³⁸ Este vorba de lucrarea lui I. M. Moldovan: *Spicuire în istoria bisericească a românilor*, Blaj, 1873.

³⁹ Diez, Friedrich Cristian (1794—1876), părintele filologiei romanice; a arătat că toate limbile romanice sunt surori, egal îndreptățite și dezvoltate din limba rustică a romanilor. A fost membru onorific al Academiei Române.

tramite-mi exemplariul dtale pentru a-l copia, Salutări frățești și fierbinți străngeri de mână binevoește a primi atât dta, cât și colegii de la

Gr. Crețiu și de la amicul de 4 luni
Paul Gr. Crețiu

Original, Doc. nr. 10268, fond citat.

XII.

Huși, 1874, apr. 28 st. v.

Dorite domnule Moldovanu,

Știu bine că numai multele dtale ocupațiuni te-au împiedecat a-mi răspunde la ultima epistolă. [I]ți mulțumesc de bunătatea ce ai avut a da dlui Șt. Pop scrisoarea mea. Dlu mi-a transmis și cartofi[i] și răspuns și cei 6 numeri din *Economul* pre 74. Așteptam răspunsul dtale, ca să știu de mai vrei să-ți trimit *Lipovenismul*, ori de l-ai primit pre cel știut pierdut și dacă-ți place a avea pre lângă *Chronica Hușilor* și pre a *Romanului*. Cu această ocaziune te mai rog a-mi procura următoarele: 1) *Dicționarul opurilor lui Cezare etc. de Glodariu*, 180; 2) 5 exemplare: *Întâia carte de lectură și învățătură de I. Popescu, Sabiu*, à 25 cr., 1.25; 3) 1 *Contra lui Eliade biblicist*, 0.50. (Ce opțiune aveți de asta?); 4) 1 *Enchiridion de canoane, de Șaguna...*; 5) 1 *Teologia morală, (Sabiu)*, 1.50; 6) 2 exempl. *Teologia pastorală (Sabiu)*, câte 1 fl. = 2; 7) 2 exempl. *Etica creștină nu de mult apărută în Blășiu de Blășianu* — 6 fl.; 8) 1 *Orologiu velin* — 2.40; *Liturghia, velină* — 3; 10) 1 *Predicele asupra cel[or] m[ai] răspândite vicii de Papiu Cele de sub primele 6 numere de le poți găsi în Blășiu le vei putea, desecur, comanda primele două de la Filtch și celelalte 4 de la tipografia archidiec[ezană] din Sabiu. Deși te-am supărat rău cu banii anul trecut, [i]ți promit însă că acum nu voi întârzia. Ba, încă am să-ți trimit odată și niște bani pentru d. Șt. Pop; 3 lei, 30 bani pe cartofi și abonamentul pre anul ce curge pentru d. P. Semaca. Comunică-i, rogu-te, că d. Străulescu, care primia *Economul* sub adresa mea, nu mi-a promis că se va mai abona. De vei ține să-mi trimiți *Spicuirile dtale*, atunci cred că m-ai folosi mai mult de *Critica*, având și răspunsul dlui Popea⁴⁰ la critica dtale din Arhivă.*

Mă rog informează-mă dacă *Lectionarul dtale* cuprindea exerciții: 1) din română în latină; 2) de acelea ce se refer la sintaxă. Căpătat-ai gramaticile de Burlă (greacă) și de Circa (latină?). Odată cu cărțile de mai sus, de nu-mi poți procura un exemplariu tipărit, tramite-mi, măcar, pentru o copie ce-mi trebuie, exemplariul dtale din *Tipografiile românești de V. Pop. De Compendiul de Istoria Transilv[aniei] de V. Rusu*, autorul mi-a scris că are de scop a-l retipări, ci nu știu de a început ori nu. Vei binevoi, sper, a-mi comunica la ocaziune în scurt măterile cele mai principale cuprinse în *Ist. bisericii românilor de P. Maior*⁴¹, bunăoară cum v-am comunicat eu despre *Chronica Romanului*; că eu n-am încă ocaziunea a răsfoi măcar o asemenea carte.

La timpul oportun, de-ți vei aduce aminte de subsemnatul, binevoește a comunica excel. sale dlui mitropolit⁴² și d. Cipariu respectuoase sărutări de mână, iară colegilor dtale, carii mă cunosc, câte o strângere românească de mână și dlui Moldovanu, salutări amicești

Gr. Crețiu

P.S. Am uitat a aminti că unele cărți, cum [e] cea de la nr. 1, ași dori să le capăt cât mai curând și să faci bine a plăti transportul acolo.

Original. Doc. nr. 10269, fond citat.

⁴⁰ Popea, Nicolae (1826—1908), episcop ortodox în Caransebeș, secretar al lui Șaguna, profesor la Seminarul din Sibiu, membru onorific al Academiei Române.

⁴¹ Maior, Petru (1762—1821), scriitor român din Transilvania, unul din întemeietorii Școlii ardelenene.

⁴² Vancea, Ioan, (1820—1892).

XIII.

Huși, 1874, sept. 11

Dorite domnule Moldovanu,

Vei fi poate supărat pre mine că, deși ți-am promis a mă achita de dta cu-rând, totuși întârzii așa de mult. În epistola d-tale din 16/6 [i]mi promiți că „al doilea exemplariu din Etica de Rațiu va merge cu ocaziunea proximă”; iară în pacul și scrisoarea proximă (27/6) numai Etica n-am găsit. Crezând că vei să mi-o trameți în urmă, după ce vei fi primit cele 3: Predicatoria, Lipovenismul și Chronica Romanului (pre cari vi le-am expediat în două date diferite, pentru că nu găsiam nicăiuria pre cea din urmă), am mai întârziat cu banii. Acum nu de mult, venind împregiurarea de a mai comisiona prin dta niște cărți (nu de joc), mi-am propus a mă achita odată de toate.

Zilele trecute, având trebuință în Iași, m-am întâlnit cu Burlă și mi-a spus că critica contra gram[aticii] d. Cipariu o întrerupsese fiindcă mai mulți de la Junimea-l convinsese că era prea aspră, voia să zică că pre unele locuri se atingea de persoana venerabile, ca la locul cu „2—3 paie etc.”⁴³. Mi-a propus însă să-l provoc cu vro întrebare prin ziare, căci dlui e dispus a o continua. Mi-a promis că-ți va transmite o etimologie greacă după Curtius.

[I]ți mulțimesc atât [pentru] oste[nea]la ce' ai avut bunătate a-ți da, însemnându-mi materia ce conține Ist[oria] bes. de Maior, cât și de observațiunile ce faci asupra dacismelor dlui Hașdeu. Și eu cred că cestiunea e prea grea și că mai trebuie mult studiu până a se afla adevărul complet. Dară tocmai pentru aceasta mi se pare că n-ai dreptate când zici: „ași putea cita și altele, dacă nu așa cunoaște cât e de supărătoare critica”. Interesea științei e mai presus de supărarea a oricăți indivizi; de aceea eu cred că de ai ceva de obiectat la aserțiunile dlui Hașdeu, vei face foarte bine a-i cere *socoata* publică. Am înțeles că și Burlă va să-i ceară o atare. Eu observ că chiar critica noțiului Panu a făcut pre însuși ingeniosul H[ășdeu] a-și schimba opiniunea cu Amlașiu „bănățian” al ds.

Mai mulți profesori din Iași, între cari voi cita pre Lambrior⁴⁴ și Panu, deși se țin de școala Maiorescu, m-au însărcinat a-ți spune complimentele lor pentru serioasele critice ce ai făcut (chiar și dlui Maiorescu) în Archivu și separat.

Dlui Șt. Pop, rogu-te, arată-i că n-am uitat de cei 3 franci 30 centime ce-l datoresc, că dl. Semaca dorește încă a primi Economul, ce nu l-a primit de mult, că e vro lună de când au venit 2 numere fără vro adresă anumită, pentru care poșta le-a înapoiat, că odată cu banii d-t[ale] i voi tramite și pre ai d-sale. Nu știu dacă s-ar putea împacheta la un loc cu cărțile și niște semințe de fasole, mazăre și alte legume, ce dl. Pop ar fi având mai alese. În asemenea caz, rogu-te ie în comptul meu asemenea semințe (cartofi nu) de la dl. Pop ca de 4 lei noi și mă vei îndatora mult.

E vro lună aproape de când scrisei dlui Papiu în Gherla, ca să binevoiască a chărăzi bibliotecii Semin[arului] de aici ambele volume din predicale d-sale]. Dlui mi-a răspuns că va tramite atât aici, cât și la celelalte seminarii din România, numai transportul să nu-l privească pre dsa. Așteptând cărțile să vină, eu nu i-am mai răspuns că transportul se va plăti aici. Fă bine a conveni să-mi trameți d-ta p[entru] b[ibliotecă] odată cu cărțile de mai gios și Predicele (2 vol.) de Papiu ce le ai, iară dlui nu mă îndoesc că în locul lor [i]ți va tramite pre cele ce erau destinate pentru Huși. Transportul de la Gherla până în satul lui Blașiu scrie-l în comptul subsemnatului, ba și scrisoarea către dl. P[apiu].

În epistola ce sper că voi căpăta de la d-ta, ai bunătate a-mi însemna cele mai bine comentate (fie notele germane, fie latine) edițiuni complete din Tit Liviu și Cicerone, nu mai puțin librăria și prețul. Un catalog mai nou, de va fi, de cărțile aflătoare la tipografia arh[iepiscopiei] încă așa dori.

⁴³ Vezi și documentul din 1858 apărut în *ActaMN* XXX/1984, p. 603—627, publicat de Ioana și Liviu Botezan, intitulat: *O dispută între Cipariu și bucovinenii pumnști*.

⁴⁴ Lambrior, Alexandru (1846—1883), profesor și filolog român din Iași. A publicat cercetări asupra limbii române, precum și o *Carte de cetire cu texte vechi* (1882) după *Crestomația* lui Cipariu.

Înainte de [a] începe lista cărților ce voi să cumpăr, înseamnă aici o carte ce
 așa voi s-o scriu: Ist[oria] bes[ericii] rom[âne] de Petru Maior; procură-mi pentru
 câteva lune o atare carte tipărită, sau măcar un manuscris *corect*: fără îndoială că
 nu se va pierde și va fi restituită la timpul defapt în aceeași stare. Se înțelege că
 recunoștința-mi nu va fi de tot mică;

- 1) 2 exemplare Gramatica [de] Cipariu (etimol., prem[iată] de Academie);
- 2) 2 ex. Spicuire de I. Moldovanu,
- 3) 2 „ Acte și fragmente [de] Cipariu, broș[ată],
- 4) 2 „ Ist. bes[ericească] de Baz. Rațiu, broșate,
- 5) 2 „ Crestomația [de] Cipariu, broș[ate],
- 6) 1 „ Elem[ente] de limba rom[ână], Cipariu, broșate,
- 7) 3 „ Elemente de poetică, Cipariu, broș[ate],
- 8) 2 „ Cuvânt la desch[iderea] Asoc[iațiunii], Cipariu,
- 9) 3 „ Ist[oria] Ardeal[ului], Moldovan, broș[ate],
- 10) 2 „ Geografia Ardealului, Moldovan⁴⁵,
- 11) 2 „ Principia [de] limbă și script[ură], Cipariu (de se va putea ar fi mai
bine broșiată),
- 12) 2 „ Acte sinodale, tom I și II de Moldovan,
- 13) 1 „ Etica creștină de Rațiu, al căror preț nu-l mai înseamnă fiindcă
sper că, de-ți va fi posibil, mi le vei căpăta ca pentru dta, cu oarecare *scăzământ*.
Ceea ce așa mai dori este ca să mi se expedieze toate odată, căci în rândul trecut am
plătit binisor.

Stimatilor dtale colegi la ocaziune comunică-le, rogu-te, cele de cuviință. Iară
 dta nu refuza a primi și de astă dată o amicească strângere de mână de la stimă-
 toriul dtale coleg

Gr. Grețu

Original. Doc. nr. 10270, fond citat.

XIV.

Huși, 1874, dec. 28/9 ian

Prea dorite domnule Moldovanu,

Scrisoarea dtale din 28/10 începe astfel: „Conversarea cu dta [i]mi căsună
 deosebită plăcere“, ceea ce afirm eu cu mai mare drept despre conversarea cu dta.
 [I]ți foarte mulțiamesc de serviciul ce ai binevoit a-mi face, procurându-mi atâtea
 cărți. Deși nu prea am bani, totuși grăbesc a mă achita, pentru ca să nu te fac să
 aștepți cu anii.

Din 27/6 [i]ți eram datoriu cu 23 fl., 62 cr.,

Din 28/10 [i]ți eram datoriu cu 25 fl., 70 cr., vasăzică în total 49 fl., 32 cr.
 După cererea domniei tale ți-am expediat: 1 Chronica Romanului p. I = 4 lei noi;
 3 exempl. Predicatoriu de Moisiu à 6 [lei] = 18 [lei] n[oi]; 1 exempl. Lipovenismul =
 5 [lei] n[oi]; preste tot = 27 lei noi. Cest din urmă negăsindu-l nou, fiindcă aici nu
 e librărie, am fost silit a-l cumpăra cum l-am găsit, adică cetit și cu prețiu primi-
 tiv. Cu poșta de azi v-am expediat 4 1/2 napoleoni, cari adunați cu suma de mai
 sus fac 117 lei noi. Și fiindcă de mult n-am văziut napoleonii să aibă valoare mai
 mică decât câte 8 fl., 90, din contra mai mare, cred că dv. [i]ți vei putea schimba
 cu 8,85; prin urmare, dacă nu mă înșel, v-am tramis 51 *florini* 77 cr. Din aceștia
 subtrăgând 1 fl., 47, ce-i datoresc dlui Șt. Pop, anume 3 lei n[oi], 33 bani, vă rămân
 50 fl., 30 cr., din cari scotând 49,32 rezultă 98 crețari mai mult la dta, pe cari te
 rog a-i păstra până la a doua scrisoare, prin care am să te mai supăr cu câte ceva,
 între altele cu un Archivu etc. Sper că mă vei achita de dl. Pop.

Dlui Papiu din Gherla exprimă-i, la ocaziune, mulțiamiri din Huși și totodată,

⁴⁵ Peste acest titlu este tăiat în text.

că până ce nu vor apărea cărțile ce editează, nu-i pot face abonați, carii s-au spăriat de ceea ce au pățit cu Amvonul⁴⁶ (an. II) al dlui Papfiu⁴⁷.

Mulțimesc de informațiunile de prin Blăși, despre T. Liviu și de manuscris a Istoriei bes. de Petru Maior. Eu te sfătuiesc să o editezi, având în vedere avântul istoric ce a început de câțiva ani; dară eu-s de părere ca să-i adaugi numeroase note, în cari să se arate pre de o parte tot ce autorul ar fi putut pune neexact, iară pre de alta diferitele descoperiri făcute în acest câmp de pre la 1810. Desecur, va să publici și partea needită. De nu-mi descopereai ideea dta de a o republica, eu până acum poate o decopiam, ci așa, m-am tot lăsat în speranța că mă vei su[r]prinde cu un anunțiu că ai și pus-o sub tipariu.

Panteonul și Baladele cu Colindele de Marienescu le-am căpătat, doară alții de le vor voi.

Burlă mi-a spus că de-l voi provoca printr-un ziariu, va continua critica sa; de aceea și eu chiar eri am tramis „Curierului” din Iași următoarele linii: „Dlul Burlă, prof. la liceu. Vă rog dle a continua critica începută în „Convorbiri literare” an. V, asupra gramaticii dlui Cipariu sau a arăta cauza întreruperii”. De-ți va pica 1 ex. din Gram[atica] rom[ână] de Munteanu⁴⁸, partea I, rezerv-o pentru subsemnatul. Din partea I Cronica Romanului se mai găsesc la mine 2 ex., aiurea nu cred. Partea a II[-a] va să apară zilele acestea și nu mă îndoesc că ai să-mi ceri măcar una.

Seminariile inferioare de la noi au să se reforme: în loc de 4 și de 7 vor fi [de] 5 și 8 clase; au să se adauge și științe. Se înființează, după noua lege propusă în Camera de d. Maiorescu o facultate teologică în Iași, asemenea o înaltă școală poli-tehnică, dară se suprimă facultatea de litere de același și se îmbunătățește cea din capitală.

În vara an[ului] 1871 călătorind prin Bucovina am găsit la o beserică un Apos-tol manuscript, cu o limbă cu totul deosebită (mără în loc de mână etc.). L-am cumpărat. Apoi, ducându-mă la d. Sbiera⁴⁹, pe care-l cunoșteam bine și-l îndato-rasem altă dată, dsa m-a rugat să i-l împrumut pe 2 săptămâni și mi-l va tramite. Însă cu toate scrisorile mele către dsa și către alții, nu mai vrea să mi-l tramită. [I]s decis a-i intenta un proces, decât n-am nici o idee de suma și timpul ce m-ar costa după legile austriace. De cumva-mi poți da oarecare informații, m-ai îndă-tora mult.

Salutări la colegi și o călduroasă strângere de mână dlui Ioan Moldovanu, pe care-l și felicit de ziua numelui

Gr. Crețiu

Original. Doc. nr. 10272, fond citat.

XV.

Huși, 1875, martiu, 16/28

Dorite dle Moldovanu,

Știu că dorești cu impaciință și partea a II-a din Chronica Romanului; de aceea mă grăbesc și eu a v-o tramite proaspătă. Ea costă 3 lei. Partea I știu că costa 4, ci astăzi cu greu v-ași putea procura mai mult de 1 exemplariu. În dec. trecut v-am tramis 90 franci, prin cari mă achitai de datoria către dta. Nu mă îndoesc că i-ați primit. Salutare

Gr. Crețiu

Original. Doc. nr. 10273, fond citat.

⁴⁶ Corect „Amvonul”, foaie oratorică și bisericească scoasă de Papfiu Iustin la Oradea.

⁴⁷ Papfiu, Iustin (1841—1882), profesor, scriitor și protopop român în Oradea. În 1868 scoate la Budapesta revista bisericească „Amvonul”, pe care o mută apoi la Oradea.

⁴⁸ Munteanu, Gavril (1812—1869), primul profesor al unui liceu român din Brașov (1850), al cărui director i-a fost până la moarte; membru al Academiei Române de la înființarea ei (1867), autor de manuale școlare și publicist.

⁴⁹ Sbiera, Ioan G. (1836—1916), folclorist și istoric român, profesor de limba română la Universitatea din Cernăuți din 1881, membru al Academiei Române (1867).

Huși, 1876, ianuarie, 18/30

Dorite domnule Moldovănuțiu,

Dacă nu mă înșiel, mai rămăsese la data din trecut vro 98 cruceri + 3 lei noi, costul p. a II-a din] *Chronica Romanului*, vasăzică circa (nu cel din București) 2 fl., 30 cr. Mi-am pus în gând să te scap de datorie, rugându-te adeca să-mi trimiți:

- 1 *Geografia Ardealului* — Moldovanu = 0,30
- 1 *Discurs*, Cipariu = 0,40
- 1 *Metod*, Poo (legat) = 0,54
- 1 *Legendar* II, Pop = 0,36
- 1 *Limba maternă*, Ilarion Pușcariu⁵⁰, Sabiu, 1875 = 0,40
- 1 *Etica creștină*, Rațiu, de va fi nouă = 0,30. Total 3,30.

Pentru cartea dlui Pușcariu, de nu se găsește în Blăși, rogu-te scrie o carte poștală chiar a doua zi la tipografia archidiecezană în Sabiu. Permite-mi a crede că nu le voi primi tocmai târziu. Din *Istoria bisericeii românilor*, de P. Maior, am prescris partea scrisă de dta, de cealaltă parte mi-ai dat a înțielege că nu te interesea așa mult, deoarece ai un exemplariu tipărit; de aceea nici eu n-am mai scris-o, crezând că vei conveni a mi-o trece mie. Unul din motivele ce m-a făcut să n-o mai prescriu, a fost și propusul dtale de a retipări opera binemeritatului protopop.

D[omnul] Burlă nu știu ce va mai face cu critica dsale. L-am întâlnit astă toamnă, [i]mi spunea uneori că n-o mai continuă, căci a trecut prea mult timp, alteori că o are gata, ci n-are bani ca s-o tipărească separat, după cum ar voi.

D[omnul] Frollo⁵¹, prof. italian din București, a scos „O nouă încercare de simplificare a problemului ortografic”, (5 lei). Dlui combate pre toți ortografiștii noștri, se bazează pre autorii cei mai noi și mai de renume în această materie și propune un nou mod de scriere.

Episcopul de Huși a tradus din francește și a publicat o însemnată operă a abatelui Guetée. Expunerea dogmelor bisericeii răsăritului în comparațiune cu ale bes. apusene etc., 2 franci. D[omnul] D. Gusti și-a retipărit *Retorica* sa înavuțită cu citațiuni din autorii mai noi; cartea costă la Iași 4 lei 50 bani. [I]mi place a crede că această nouă edițiune s-a scos și după îndemnul subsemnatului.

Răpirea Bucovinei, introducere de Cogălniceanu, documentele extrase [de] Hurmuzachi din biblioteca de la Viena și traduse de Slavici, cred că ai cetit-o; de nu, atunci vei ști că costă numai 75 bani în București. D[omnul] Chrisoscolea din Vaslui a scos o *Istorie a românilor*, 1 leu nou.

Dară pre la dvoastră ce mai vești aveți? Pre cine aveți directoriu, poate ești bun de fericit?! În asemenea caz știu că nu vei avea timp să-mi răspunzi nici măcar ca până acuma.

Dl. Cipariu e sănătos? Tare mi-a părut bine când am aflat că dsa va să încredințeze în vara viitoare Societății Academice *Dicționarul de cuvinte vechi* (sec. XVI, XVII).

⁵⁰ Pușcariu, Ilarion (1842—1922), scriitor și teolog român din Transilvania, autor de manuale școlare. A publicat *Documente pentru limbă și istorie* (2 volume, în 1866 și 1889)

⁵¹ Frollo, Giovanni, L. (1832—1899), filolog și doctor în drept de origine italiană. Vine în România ca profesor particular și apoi public în Brăila, iar din 1878 este profesor de limbi neolatine la Universitatea din București. Printre lucrările sale: *O nouă încercare de soluționare a problemei ortografice* (1875). *Utilitatea studiilor în România* (1878).

Oare cu sintaxa nu va să concure? Pre la noi miroase a fum de pulbere. Să-lutări dlor colegi ai dtale. O românească strângere de mână de la cel ce-ți dorește tot bine.

Gr. Crețiu

P.S. De ți-a cădea vro descriere a Transilvaniei de Bieltz⁵², să nu mă dai uitării.

Original. Doc. nr. 10274, fond citat.

LA CORRESPONDANCE DU MOLDAVIEN GRIGORE CREȚU AVEC IOAN MICU MOLDOVAN PERDANT LES ANNÉES 1870—1876

(Résumé)

Les seize lettres que le professeur Grigore Crețu a adressées à Ioan Micu Moldovan mettent à jour certains aspects moins connus des rapports étroits qui existaient entre la ville de Blaj, l'un des plus importants centres de la culture roumaine en Transylvanie et la ville de Huși, un centre pas moins important de Moldavie, durant l'huitième décennie du XIXe siècle. Les rapports qui nous intéressent se rangent dans l'aire vaste des contacts culturels que les Roumains des deux versants des Carpates avaient depuis la seconde moitié du XIXe siècle. Ils témoignent de l'intensification de ces contacts sous l'influence stimulative de l'effervescence politique du temps de l'Union de 1859, des réformes de Cuza et de l'atmosphère qui préparait la guerre pour l'indépendance de 1877—1878. Les efforts des intellectuels de l'époque pour intensifier les rapports culturels avec leurs frères habitant à l'Est et au Sud des Carpates avaient, si l'on les corrobore à la réaction des Roumains de Transylvanie au moment où l'on a conclu le compromis dualiste autrichien-hongrois de 1867, un rôle bien important: celui de contribuer à la préparation des esprits en vue de la grande Union de l'automne du 1918.

⁵² Bieltz, Eduard Albert (1827 — [după] 1898), s-a dedicat studiilor etnografice și naturale cu privire la Ardeal. A scris *Handbuch der Landeskunde Siebenbürgens*; *Fauna der Wirbeltiere Siebenbürgens*.